ACADEMICIANUL RADU GRIGOROVICI – UN TRĂITOR ÎNAINTEA VREMURILOR SALE

ACAD. IOAN-IOVITZ POPESCU

Keywords: Radu Grigorovici, Romanian Academy, culture.

Academician Radu Grigorovici – a forerunner of his times

(*Abstract*)*

The author reminds the personality of academician Radu Grigorovici from the perspective of his involvement in academic life. Radu Grigorovici was a man of construction and balance. He left behind him the Romanian school of shapeless semiconductors, acknowledged and appreciated at worldwide level. „The Teacher" as he was called by his students and coworkers, built something durable in all the places he passed through: The Faculty of Sciences from Bucharest, later became the University of Bucharest, the Institute of Physics Bucharest whose scientific director he was, the Institute of Physics and Materials Technology Magurele and, finally, the Romanian Academy. He loved and respected more than anything democracy; he said that the democratic principles have to be respected by everyone, especially when these contradict with personal interests. This is the test that every person who pretends to be democrat has to pass. With his sharp and unique sense of humour, the academician Radu Grigorovici quoted Winston Churchill and his famous definition of democracy: „Democracy is the worst form of government except all those other forms that have been tried from time to time". His modesty, decency and the right attitude, but reserved resulted in the fact that few people knew his great merits in the field of scientific research, merits he never boasted about. Thus, few know that Radu Grigorovici was proposed for the Nobel prize for physics in 1977, when this award was given to Sir Nevill Mott.

Sfârşitul anului 1989 a marcat încheierea unei epoci, o tragică meandră a istoriei, când pentru marea majoritate a cetăţenilor României a apărut speranţa unui început de normalitate. Academia Română, care şi-a reluat vechiul nume, a urmat şi ea soarta întregii ţări, reînviind nu din cenuşa ci din tăciunii ei, aşa cum spunea academicianul Radu Grigorovici[1].

Alegerea liberă prin vot secret a noii conduceri a Academiei Române, întâia dată după o lungă întrerupere, a reînnodat tradiţia statuată de epocile ante- şi interbelică. Aceste evenimente l-au adus pe academicianul Radu Grigorovici în poziţia de vicepreşedinte al venerabilei instituţii, definită prin lege drept cel mai înalt for ştiinţific şi cultural al ţării.

---

* Traducere: Ana-Gabriela Drahta.

[1] Radu Grigorovici, *Mai dăinuie obsesia tutelei*, în „Adevărul", Bucureşti, 26 iunie 1990.

BDD-A32558 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:25 UTC)

Cât şi ce a însemnat prezenţa sa în conducerea înaltului for în vremuri de transformare profundă, care au decis întreagă orientare viitoare a instituţiei, rămâne ca timpul să hotărască. Sigur este faptul că personalitatea puternică a lui Radu Grigorovici şi-a lăsat amprenta şi a marcat procesul de renaştere şi redefinire a Academiei Române, proces care a avut loc în acei ani.

Radu Grigorovici fusese primit în Academia Republicii Populare Române în anul 1963. A fost anul când preşedintele de atunci, academicianul Ilie Murgulescu, a trecut peste piedicile politice care barau drumul spre consacrare a multor personalităţi care aveau diferite ,,păcate". În cazul lui Radu Grigorovici aceste păcate erau „mari": era fiul fostului preşedinte al Partidului Social Democrat Român, Gheorghe Grigorovici, etichetat de către comunişti ca „trădător al clasei muncitoare", şi arestat, deţinut fără proces şi mort la închisoarea Văcăreşti în anul 1950. Evident, Radu Grigorovici nu a fost niciodată membru al Partidului Comunist şi nici al vreunui alt partid, aşa cum o mărturiseşte el însuşi : „Am jurat, în tinereţe, având în vedere soarta părinţilor mei, că un lucru, sigur, nu-l voi face în viaţă: să mă înregimentez politic".

Experienţe personale similare au transformat şi mutilat sufleteşte pe mulţi dintre cei care au avut neşansa de a fi contemporani cu acele evenimente. Privite din acest unghi, par de necrezut seninătatea şi echilibrul cu care academicianul Radu Grigorovici tratează de pe poziţia decidentului spinoasa şi delicata problemă a renaşterii Academiei Române: ,,Refacerea Academiei Române a urmărit să-i redea rolul pe care-l jucase în trecut în viaţa spirituală a ţării. [...] Pentru a evita o nouă ruptură în continuitatea existenţei a Academiei şi o nouă politizare a ei, analogă cu cea din 1948, dar aplicată în sens opus, am preferat o trecere continuă [...]. Evoluăm inevitabil spre o structură mai democratică, întinerită şi de înaltă profesionalitate. Aceasta va fi pavăza noastră împotriva imixtiunii politice. Când are de ales între totalitarism şi democraţie, Academia nu trebuie să fie neutră"[2].

De-a lungul timpului, Radu Grigorovici s-a pronunţat asupra celor mai multe probleme ale Academiei Române şi a unor probleme ale societăţii româneşti în general. După trecerea unei perioade de 20 de ani, observaţiile academicianului Radu Grigorovici impresionează prin corectitudinea, acurateţea şi, mai cu seamă, prin actualitatea lor.

Cum şi-a înţeles importanta misiune şi ce principii a promovat împreună cu noii săi colegi din conducerea Academiei, în calitatea sa de vicepreşedinte ales, o spune el însuşi: „În ianuarie 1990, Academia şi-a reluat denumirea tradiţională de Academia Română, şi-a constituit o Adunare generală capabilă de decizii prin promovarea, prin vot secret, a unor membri corespondenţi la poziţia de membri titulari şi a elaborat şi adoptat prompt un nou Statut, care conturează clar drumul pe care intenţionează să-l urmeze în viitor. Apoi, şi-a ales, iarăşi prin vot secret, o nouă conducere, care a reintegrat în mare parte în structura Academiei unităţile de cercetare ce-i fuseseră răpite în mod samavolnic şi a reînnodat cu succes numeroase legături ştiinţifice cu străinătatea. Se poate pune pe drept întrebarea: ce este nou, revoluţionar, în Academia Română? Răspunsul este că noul se găseşte rezumat în cuvintele cheie subliniate mai sus, preluate fie din legea de înfiinţare, fie din Statut. Academia Română nu mai este înrobită nici unei ideologii. Ea însăşi, ca şi unităţile proprii, sunt conduse de oameni de specialitate, aleşi dintre cercetători, care îndrumă organele de conducere executive

[2] *„Munţii fată şi se naşte un şoricel"*, interviu cu acad. Radu Grigorovici, realizat de Codruţ Pînzaru, în „Cotidianul", Bucureşti, 7 aprilie 1993.

BDD-A32558 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:25 UTC)

ca, de pildă, preşedintele Academiei şi directorii de institut. Alegerea conducerii Academiei se face pe timp limitat, prin vot secret şi fără drept de realegere. Selecţionarea noilor membri ai Academiei se face printr-un proces complex cu multe vămi: propuneri din afară şi dinăuntru, analiza propunerilor şi votul secret ale secţiilor de specialitate, prezentarea candidaţilor – selecţionaţi pe baza expunerii activităţii lor – Adunării generale şi, apoi abia, votul secret al acesteia”[3].

Deşi un optimist incorigibil, academicianul Radu Grigorovici era un om de o luciditate şi o independenţă de gândire rar întâlnite. În acelaşi articol, scris în urmă cu mai bine de 20 de ani, Radu Grigorovici făcea observaţia premonitorie: „Privind în viitor, Academia Română este expusă la două primejdii: birocratizarea internă şi ingerinţele externe”.

Atunci când a luat fiinţă, în urmă cu 145 de ani, Academia Română a reunit celei mai reprezentative personalităţi pentru spiritualitatea românească, pentru că fusese gândită să fie instituţia unei naţiuni, şi nu instituţia unui stat ce nu cuprindea toată naţiunea.

Cu timpul structura şi ponderea relativă a preocupărilor membrilor ei s-au modificat. Ştiinţele exacte, ştiinţele naturii şi ştiinţele tehnice au câştigat teren faţă de preocupările din domeniile umaniste şi cel al artelor, dar acest fapt nu a dus la scindare, în ciuda existenţei unor tentative de ingerinţă brutală ale politicului. Radu Grigorovici, care a fost un adevărat om de ştiinţă în cel mai strict sens al cuvântului, a înţeles şi a explicat cu rigoarea care l-a caracterizat din totdeauna de unde a apărut această problemă generatoare de multe controverse şi chiar de conflicte: „Mai stranie este definiţia legală dată Academiei Române de for cel mai înalt, ştiinţific şi cultural, al ţării. Ea ilustrează frapant ambiguitatea inerentă cuvântului, în speţă a conjuncţiei monosilabice «şi». Este oare vorba de enumerarea a două noţiuni similare? Sau de două noţiuni care se exclud? Sau de o ierarhizare în ordine crescândă sau descrescândă? Iată întrebări care cer un răspuns. Acest «şi» ridică astfel probleme controversate care separă şi învrăjbesc adeseori taberele căutătorilor de adevăr ce umblă pe căi diferite. [...] Schisma dintre ştiinţele naturii şi cele umaniste a apărut, cum se ştie, la sfârşitul Renaşterii. Cele dintâi şi-au ales drept metodă ideală de găsire a adevărului analiza logică, de preferinţă cea matematică, a fenomenelor şi confruntarea, de preferinţă cantitativă, a teoriilor imaginate cu experienţa decretată drept arbitru suprem. Antagonismul dintre ştiinţele care s-au putut conforma acestor metode de lucru şi acestor criterii de evaluare a adevărului şi cele care nu pot sau nu vor să şi le însuşească este viu până astăzi”[4].

Maniera în care Radu Grigorovici propune soluţia de reconciliere a celor două poziţii, doar aparent antagonice, reprezintă o veritabilă lecţie de înţelepciune: „S-ar putea trage concluzia că numai oamenii excepţionali pot escalada bariera ce separă ştiinţele exacte de cele umaniste şi de arte, trecând peste nişte punţi greu accesibile.[...] Orice om de ştiinţă n-are decât de câştigat, lărgindu-şi orizontul cunoaşterii dincolo de bariera exactităţii şi vice-versa. [...] Numai construirea unui număr mare de punţi solide cu ajutorul cărora reprezentanţii celor

[3] Radu Grigorovici, *Punţi peste bariere*, conferinţă scrisă în 1990, cu ocazia fondării noii reviste a Academiei Române, „Academica”.

[4] *Ibidem*.

BDD-A32558 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:25 UTC)

două tabere «adverse» îşi pot infiltra reciproc poziţiile, poate duce la crearea unei adevărate spiritualităţi".

Să mai adăugăm că el însuşi a fost un om de o cultură impresionantă, enciclopedică, un erudit care se putea mişca cu graţie şi dezinvoltură prin domenii aparent distante faţă de profesia sa de fizician: literatură, artă şi îndeosebi muzică.

Radu Grigorovici a fost un pianist talentat, dacă nu ar fi ales de la bun început cariera ştiinţifică ar fi putut deveni cu mare probabilitate pianist concertant. Pentru colaboratori şi prieteni rămân de neuitat zilele „porţilor deschise", aniversările de 20 noiembrie – ziua de naştere a profesorului – împreună cu mult aşteptatele şi încântătoarele recitalurile de pian susţinute de către acesta.

Revenind la lumea academică şi mai precis la Academia Română, *anno Domini* 1989 a reprezentat o schimbare fundamentală. Trecerea bruscă, fără pregătire, de la dictatură la ceva care a putut fi numit democraţie. Aşa cum am mai spus, această schimbare l-a propulsat pe academicianul Radu Grigorovici în funcţia de vicepreşedinte al Academiei la o vârstă la care alţii îşi încheiaseră de mult orice tip de carieră, la 79 de ani. Şi astfel distinsul fizician, îndrăgostit de cercetare, de meseria lui, dar în acelaşi timp un om de o rigoare şi un simţ critic rar întâlnite, a fost pus în situaţia de a contribui la încercarea de a reorganiza pe baze moderne şi mult mai echitabile cercetarea ştiinţifică fundamentală, în particular din domeniile ştiinţelor exacte şi ale naturii, revenită sub cupola Academiei Române. În ceea ce priveşte fizica, ştiinţa căreia i-a dăruit întreaga lui pasiune şi energie de o viaţă, Radu Grigorovici a fost cel care a gândit şi înfăptuit renaşterea Secţiei de Ştiinţe Fizice a Academiei Române după 1989. A făcut această construcţie în deplinul respect al principiilor democratice, aplicând *sensu stricto* propriile cuvinte: „Sub democraţie, înţeleg să se ţină cont întotdeauna, chiar de persoanele care conduc nişte instituţii, de părerile celorlalţi. Evident, e vorba de cei calificaţi".

Unul dintre crezurile cele mai adânci ale academicianului Radu Grigorovici a fost acela că toţi oamenii sunt şi trebuie să rămână egali în faţa legii. Respectul nestrămutat faţă de litera şi spiritul legii mereu practicat şi nu doar clamat i-au adus de-a lungul vieţii mulţi inamici, dar şi foarte mulţi admiratori.

Academicianul Radu Grigorovici a fost un om al construcţiei şi al echilibrului. A lăsat în urma sa şcoala românească de semiconductori amorfi, recunoscută şi apreciată la nivel mondial. „Magistrul", aşa cum îl numeau elevii şi colaboratorii săi, a zidit ceva temeinic în fiecare din locurile pe unde a trecut: Universitatea din Bucureşti, Institutul de Fizică Bucureşti al Academiei Republicii Populare Române, al cărui director adjunct ştiinţific a fost, Institutul de Fizică şi Tehnologia Materialelor Măgurele şi, în final, Academia Română. A iubit şi a respectat mai presus de orice democraţia; spunea că principiile democratice trebuie respectate de către fiecare, mai cu seamă atunci când acestea sunt în contradicţie cu interesele personale. Acesta este testul pe care trebuie să-l treacă orice persoană care pretinde despre sine că ar fi democrat. Cu inegalabilul şi ascuţitul său simţ al umorului, academicianul Radu Grigorovici îl cita pe Winston Churchill şi a sa celebră definiţie a democraţiei: „Democracy is the worst form of government except all those other forms that have been tried from time to time".

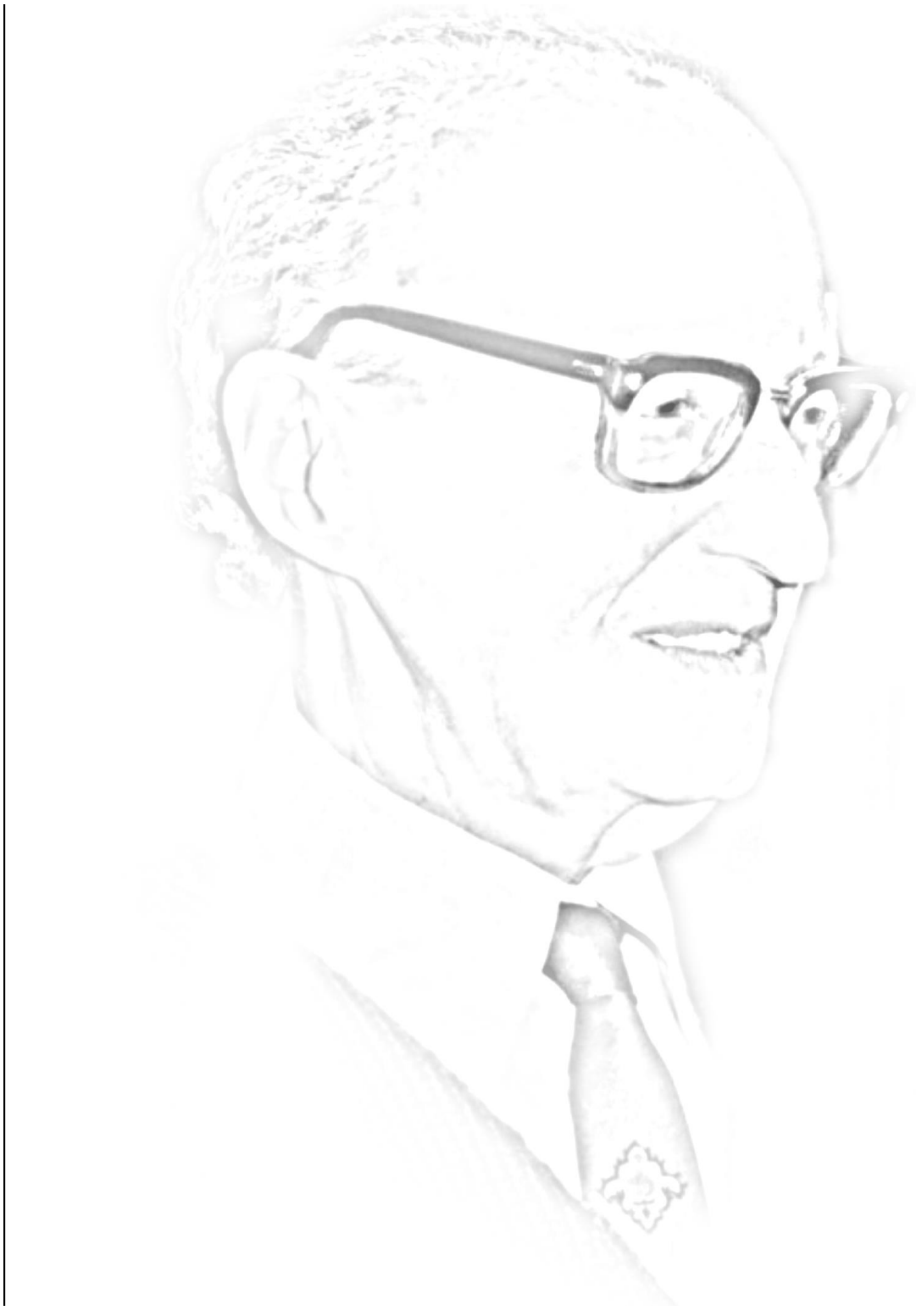
Modestia, decenţa şi atitudinea corectă, dar rezervată, a academicianului Radu Grigorovici au făcut ca puţină lume să cunoască marile sale merite în domeniul cercetării ştiinţifice, merite cu care nu s-a lăudat niciodată. Astfel, puţini ştiu că Radu Grigorovici a fost

BDD-A32558 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:25 UTC)

propus la Premiul „Nobel” pentru fizică în anul 1977, atunci când i s-a decernat acest premiu lui Sir Nevill Mott. În alocuţiunea „Nobel”, ţinută cu această ocazie la Academia Regală Suedeză, Sir Nevill aduce cel mai frumos omagiu lui Radu Grigorovici personal şi şcolii de fizică pe care acesta a creat-o: ,,The discovery of this property of glasses certainly makes Kolomiets one of the fathers of the branch I am describing, as were others in Eastern European countries, notably Grigorovici in Bucharest and Tauc in Prague”.

Prezentarea unei personalităţi, pentru a evita subiectivismul personal, m-a condus a-l caracteriza prin citate proprii, aducându-l astfel pe ,,Magistru” în faţa Dumneavoastră, o prezenţă vie cum va rămâne în amintirea noastră.

BDD-A32558 © 2011 Institutul „Bucovina” al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:25 UTC)

Radu G. Grigorovici (n. 20 noiembrie 1911, Cernăuţi – d. 2 august 2008, Bucureşti). Fizician, membru titular al Academiei Române (1990), vicepreşedinte al Academiei Române (1990–1994), vicepreşedinte de onoare al Academiei de Ştiinţe a Republicii Moldova (1992).

BDD-A32558 © 2011 Institutul „Bucovina" al Academiei Române
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.143 (2026-11-18 22:00:25 UTC)